

DESCOPERIRI MONETARE DIN MOLDOVA. XV

DE

LUCIAN MUNTEANU*, ANDREI BALTAG*, SERGIU-CONSTANTIN ENEA**

Abstract:

*In this issue of the chronicle we publish the Medieval coins, which are kept in the collection of the "Constantin Mihai" Museum, from the "Ion Neculce" Theoretical High School in Târgu Frumos. The coins have been discovered over time in the localities around the town of Târgu Frumos (Iași County): Principality of Moldavia (1 pc.): Ștefan I, gros, 1433-1435; Ottoman Empire (2 pcs.): Mehmed II, akçe, 1451-1461; Mustafa III, para, 1764/1765; Kingdom of Hungary (2 pcs.): Hunyadi Mátyás, denár, 1471-1481 (1), 1479-1485 (1); Polish-Lithuanian Commonwealth: Polish Crown (3 pcs.): Zygmunt I Stary, grosz, 1548 (1); Zygmunt III Waza, szeląg, 1626 (1), trojak, 1599 (1); Lithuania (7 pcs.): Aleksander I Jagiellończyk, półgrosz, 1501-1506; Zygmunt II August, półgrosz, 1557 (1), 1558 (1), 1560 (1), 1561 (2), 1565 (1); Ryga (city) (1 pc.): Zygmunt III Waza, trojak, 1593; Gdańsk (1 pc.): Zygmunt III Waza, ort, 1626; Holy Roman Empire: Kingdom of Hungary (4 pc.): Ferdinand I, denar, 1553; Maximilian II, denar, 1578; Rudolf II, denar, 1589; Ferdinand II, denar, 1629; Branderburg-Prussia (1 pc.): Georg Wilhelm, Schilling, 1626; Kampen (imperial city) (1 pc.): Leeuwendaalder, 1649; Swedish Empire (1 pc.): Ryga (city): Krystyna, Schilling, 1637; Austrian Empire (1 pc.): Franz I, 3 Kreuzer, 1815. **Keywords:** coin finds; Moldavia; Târgu Frumos (city); "Ion Neculce" Theoretical High School; Medieval coins.*

În general, colecțiile publice de mici dimensiuni, păstrate în diverse instituții, conțin artefacte extrem de variate, care, cel mai adesea, au o origine locală. În numărul de față al cronicii¹ prezentăm piesele monetare aflate într-o astfel de colecție, cea a Muzeului „Constantin Mihai”, de la Liceul Teoretic „Ion Neculce” din Târgu Frumos. Acestea au fost descoperite în localitățile din jurul orașului Târgu Frumos (Pl. I.1), fie de către elevi, care le-au predat școlii, fie de către profesorul de desen, Constantin Mihai, care a ocupat și funcția de director adjunct, pentru câțiva ani, la respectiva instituție de învățământ (pe atunci, Liceul Umanist Târgu Frumos). Trebuie menționat că profesorul Constantin Mihai, prin munca depusă de a recupera artefacte arheologice, piese de numismatică și etnografie din întreaga zonă, a pus bazele muzeului liceului, care, meritat, îi poartă numele în prezent. Dumnealui este păstrat în memoria colectivă ca un pasionat de istoria și arheologia zonei și un descoperitor, inclusiv de situri arheologice menționate în RAJI.

Din păcate, nu cunoaștem data și locul descoperirii pentru niciuna dintre monedele din studiu. Singura informație care s-a păstrat despre aceste piese este o declarație a lui Mihai

* Institutul de Arheologie, Academia Română-Filiala Iași; lucanas2000@yahoo.com; andreibaltag@outlook.com.

** Liceul Teoretic „Ion Neculce”, Târgu Frumos; enesergiu2014@yahoo.com.

¹ Pentru numerele anterioare ale cronicii, a se vedea: MUNTEANU, BALTAG, HÂNCEANU 2022: 125, nota 1.

Constantin, adresată Muzeului de Istorie Iași, la data de 24.12.1974 (Pl. I.2). În documentul respectiv, dumnealui menționează că deține bunuri susceptibile a face parte din patrimoniul cultural național, întocmind un tabel sumar al acestora. Lista este una destul de generoasă, pe ea regăsim monede romane din argint și bronz (13 ex.), bizantine din bronz (5 ex., anii 500-1100), precum și numeroase exemplare medievale și moderne – „o monedă Alexandru cel Bun, monede Transilvania (2 buc. argint, sec. XVI), monede poloneze (9 argint / 4 bronz, 1548-1665), monede rusești (7 buc. bronz, sec. XVIII), taler olandez (sec. XVII), monede turcești (8 buc. argint aliaj, sec. XVIII)”. Din diferite motive, doar o parte dintre aceste piese numismatice, despre care știm cu certitudine că au fost descoperite înainte de decembrie 1974, s-a păstrat până astăzi. Restul monedelor din muzeu, disponibile pentru studiu, au fost, probabil, recuperate după această dată. Tot din documentul respectiv, se remarcă faptul că un număr relativ mare de piese, inclusiv toate cele romane și bizantine, s-au pierdut de-a lungul timpului.

Lotul monetar păstrat în colecția muzeului liceului din Târgu Frumos este extrem de eterogen, fiind compus dintr-o varietate de nominaluri, datate pe parcursul a patru secole și aparținând unor diverse spații monetare. Cea mai veche emisiune aparține Principatului Moldovei. Credem că la această piesă ar putea face referire și documentul din anul 1974, care o atribuie, eronat, lui Alexandru cel Bun (Pl. I.2 – poziția 16). Am reușit să identificăm moneda ca fiind un gros, de tipul II, de la Ștefan II (Cat. nr. 1). Această grupă de emisiuni (groși² și jumătăți de groși) se individualizează pe baza reversului, în care scutul poate avea între cinci și șapte flori de crin, fără timbru heraldic³ sau cu o siglă-literă (I⁴, n⁵ sau Γ⁶ – doar pentru tipul II), care înlocuiește coroana, cât și alte mărci, la dreapta sau la stânga scutului.

Emisiunea de față poartă sigla **n**, despre care se consideră că ar aparține unuia dintre meșterii monetari contemporani cu Iliaș I și Alexandru cel Bun⁷. Dacă ar fi să coroborăm prezența siglelor, sub formă de litere, cu florile de crin, ambele pe reversul pieselor, putem aprecia că astfel de monede se pot data în prima domnie a lui Ștefan II (1433-1435)⁸, perioadă în care, încă, se resimte o puternică influență a sistemului monetar inițiat de tatăl său, Alexandru și continuat de Iliaș.

Armeriile și legendele exemplarului nostru își găsesc un corespondent apropiat în una dintre variantele descrise de către autorii catalogului MBR⁹. Cu toate acestea, citirea parțială a inscripțiilor ne-a permis să remarcăm, cu o anumită reținere, că segmente abreviate din numele domnului ar putea fi prezente pe ambele fețe ale monedei. În acest caz, piesa de la Târgu Frumos ar putea reprezenta o eroare de batere sau o variantă nouă a tipului II de groși. Din păcate, păstrarea fragmentară și starea alterată de conservare au îngreunat identificarea exactă a piesei.

În momentul de față, în literatura de specialitate, se cunosc destul de puține monede de la Ștefan II, majoritatea fiind emisiuni divizionare, aflate în tezaure: Cetatea Albă (reg. Odesa,

² Aceștia sunt numiți și „dublu groși devalorizați”, ca urmare a reducerii treptate a titlului (cca. 100-125‰), între anii 1430-1455 (OBERLÄNDER-TÄRNOVEANU 2008-2009: 414).

³ ILIESCU 1970: 30.

⁴ PÂRVAN 2008: 370-371, Nr. 26.

⁵ ȘTIRBU 1981-1982: 336, Nr. 84; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007: 393, Nr. 46.

⁶ PÂRVAN 2002: 199, 205, Nr. 33.

⁷ ȘTIRBU 1981-1982: 319.

⁸ O. Iliescu propune acest interval pentru cel de-al doilea tip al lui Ștefan II, care se deosebește „numai prin lipsa coroanei care timbrează scutul”, fără a oferi explicații suplimentare (ILIESCU 1970: 30).

⁹ MBR 1977: 70, Nr. 517.

Ucraina) – 1 ex.¹⁰ ± 23 ex.¹¹, Hotin (reg. Cernăuți, Ucraina) – 1 ex.¹², Roman (jud. Neamț) – 9 ex.¹³; descoperiri izolate: Butuceni (rn. Orhei, Republica Moldova) – 1 ex.¹⁴, Suceava și împrejurimi (jud. Suceava) – 8 ex.¹⁵ + 1 ex.¹⁶ + 3 ex.¹⁷ sau în diferite colecții¹⁸.

Imperiul Otoman (Cat. nr. 2-3) este reprezentat prin două emisiuni din perioade diferite. Prima piesă, o accea bătută pentru Mehmed II, poartă numele atelierului central-balcanic Serez, din *eyâlet*-ul Rumeliei și a fost emisă în primul deceniu al celei de a doua domnii, între 1451-1461 (Cat. nr. 2). Sistemul monetar din perioada lui Mehmed Cuceritorul se distinge printr-o serie complexă de grupe tipologice, cu recente interpretări și completări importante în literatura de specialitate¹⁹.

În acest fel, piesa de față prezintă elementele caracteristice tipului rumelian de dispunere circulară a legendei de avers, redată spre exterior, în sensul invers al acelor de ceasornic (tipul B)²⁰. Înscrierile arabe sunt redade compartimentar de către gravori, în cinci cartușe, separate prin linii întretăiate vertical și orizontal. Astfel, în centrul flanului, într-un panou cvadrilobat, legenda este inițiată prin numele suveranului (*Mehmed bin*), urmată de restul formulei dispusă, de la exterior la interior, în celelalte patru chenare (*Murad/Han/azze nasrühü/855*)²¹. În schimb, reversul este alcătuit din două cartușe grafice (de binecuvântare a domniei și indicare a monetăriei), delimitate prin două registre de linii cordiforme („nod norocos”), cu rol apotropaic²².

Începând cu mijlocul secolului al XV-lea, impactul asprilor lui el-Fatih și ai fiului său, la nord de Milcov, devine vizibil, mai ales în urma tratatului de la 9 iunie 1456²³. Totuși, aflusul acestor nominaluri intrate în Moldova a cunoscut și momente de recul. În acest context, imitații ai asprilor lui Mehmed al II-lea (cu anul 875 A.H. – 1470/1471) și, ulterior, cei ai lui Bayezid II, au fost produse la Suceava²⁴ sau chiar în alte centre urbane importante din Principat²⁵.

Cea de a doua monedă otomană este o para din vremea sultanului Mustafa al III-lea, emisă la Islâmbol, în anul al optulea de domnie (Cat. nr. 3). Astfel de nominale târzii, bătute îndeosebi la

¹⁰ DERGAČĚVA 2007: 92, Nr. 50.

¹¹ PÎNZAR 2008: 423, Nr. 1-23. Se consideră că monedele sunt, cel mai probabil, parte a aceluiași tezaur de la Cetatea Albă, de mari dimensiuni, și al cărui total este estimat ca fiind de ordinul a câteva sute (PÎNZAR 2008: 416-417).

¹² BUTNARIU 2019: 65, Nr. 34.

¹³ HORDILĂ 1994: 415-417, Nr. 52-60.

¹⁴ ABYZOVA, BYRNEA, NUDELMAN 1981: 63.

¹⁵ FOIT 1981: 60, 72-73, Tab. 2.

¹⁶ PÂRVAN 1999-2001: 366, 375, Nr. 3

¹⁷ PÂRVAN 2002: 205, Nr. 33-35.

¹⁸ ȘTIRBU 1981-1982: 336, Nr. 81-88; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007: 393, Nr. 45 (*incerta*), 46-47; 393-394, Nr. 48 (*incerta*); PÂRVAN 2008: 370-371, Nr. 26; DERGACIOVA 2008: 215, Nr. 73; DERGACIOVA, CRIVENCO 2010: 324, Nr. 7; DERGACIOVA 2012: 264, Nr. 17-19 [cu mențiunea că piesele din colecția M. Ciocanu ar fi fost recuperate din situl de la Costești, rn. Ialoveni, Republica Moldova (DERGACIOVA 2012: 261)]; DERGACIOVA, TELNOV 2013: 208-209, Nr. 59-60.

¹⁹ SREČKOVIĆ 2000: 23-84; NICOLAE 2003: 34-37.

²⁰ SREČKOVIĆ 2000: 27.

²¹ SREČKOVIĆ 2000: 23.

²² NICOLAE 2015: 185.

²³ BUTNARIU 2004: 68.

²⁴ NICOLAE 2003: 48-49, 53-69.

²⁵ OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2003-2005: 342.

Constantinopol sau Cairo, reprezintă emisiuni comune, cu o foarte bună reprezentare în bazinul monetar extracarpatic²⁶.

Cele mai numeroase din lotul studiat sunt emisiunile Uniunii Polono-Lituaniene (Cat. nr. 6-17). Destul de probabil, o parte dintre acestea se regăsesc pe lista din anul 1974 (Pl. I.2 – poziția 18), fiind descoperite înainte de această dată. Toate piesele poloneze sunt nominaluri mici și mijlocii, din diferite perioade, care apar, frecvent, în descoperirile din Moldova. Peste jumătate dintre ele sunt polgroși lituanieni (Cat. nr. 9-15), emisiuni de bună calitate, cu un titlu constant²⁷, care au ajuns pe piața din Moldova după jumătatea secolului al XVI-lea, pătrunderea lor intensificându-se către finalul veacului²⁸. În teritoriul de la răsărit de Carpați se cunosc peste 30 de tezaure de circulație de tip A / „etapa prevasiliană”, care au în compoziția lor, preponderent, astfel de nominaluri, majoritatea încheiate în prima treime a secolului al XVII-lea²⁹. Este posibil ca cele șapte emisiuni lituaniene, care se înscriu cronologic, cu uzura și patina relativ similare, să fi aparținut unei astfel de descoperiri, realizate în vecinătatea Târgului Frumos, care s-a împrăștiat. În depozitele de acest fel, groșii Coroanei, de la Sigismund I (Cat. nr. 6), constituie categoria monetară cel mai des asociată nucleului de piese mărunte³⁰.

Celelalte monede poloneze se datează la finalul veacului al XVI-lea și în primele decenii ale celui următor. Prezența troiacilor (Cat. nr. 7, 16) în Moldova a fost pusă în legătură cu armata poloneză³¹, dar pătrunderea lor, în mod consistent, în acest areal, credem că se datorează relațiilor comerciale³². Șilingii lui Sigismund III (Cat. nr. 8) au avut un rol semnificativ în masa monetară de la est de Carpați, pe tot parcursul secolului al XVII-lea.

Cele mai importante descoperiri de aceste nominaluri sunt tezaurele de circulație de tip B / „epoca vasiliană”, încheiate între deceniile patru și șapte ale veacului respectiv³³. Unele dintre depozite conțin, în cantități mici, șilingi brandenburghezi (Cat. nr. 22) și suedezi (Cat. nr. 24)³⁴. Aceste din urmă emisiuni devalorizate, bătute la Riga, au invadat piața Principatului în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, constituind acumulări impresionante – tezaure de circulație de tip C / „epoca pefanariotă”³⁵.

În rândul monedelor poloneze se remarcă un ort al lui Sigismund III, emis la Gdansk (Cat. nr. 17). Se presupune că aceste nominaluri ar fi fost atrase în circulația locală abia în timpul domniei lui Vasile Lupu, fiind folosite ca submultipli ai talerilor-leu, în condițiile existenței unei „parități bine stabilite și respectate (4:1)”³⁶. De altfel, cele două categorii de piese, cu valori și origini diferite, apar frecvent asociate în depozitele de acumulare din perioada respectivă³⁷.

²⁶ VÎLCU 2009: 210, 240.

²⁷ MIKOŁAJCZYK 1988: 30.

²⁸ BUTNARIU 1997: 169-171; BUTNARIU 2009: 406-407; MUNTEANU 2004: 249; MUNTEANU 2006: 441-442.

²⁹ BUTNARIU 1997: 165, 171; MUNTEANU 2004: 241-260.

³⁰ MUNTEANU 2004: 252.

³¹ BUTNARIU 1997: 171; BUTNARIU 2009: 406, 408; BUTNARIU 2012: 81-83.

³² MUNTEANU, IOSUB 2020: 284-285.

³³ MUNTEANU 2006: 447-450; BUTNARIU 2009: 410-411.

³⁴ MUNTEANU 2006: 449; BUTNARIU 2009: 410-411.

³⁵ MUNTEANU 2006: 450; BUTNARIU 2009: 413-414.

³⁶ BUTNARIU 2009: 411.

³⁷ BUTNARIU 2009: 410.

O altă specie monetară bine reprezentată în colecția liceului este denarul bătut de regii Ungariei și, ulterior, de către împărații Casei de Habsburg. Din prima etapă avem două monede de la Matia Corvin (Cat. nr. 4-5), care sunt posterioare reformei din anul 1467 și provin din atelierele de la Kremnitz și Baia Mare. Aceste emisiuni, având un conținut ridicat de argint, se întâlnesc în descoperirile din arealul dintre Carpați și Nistru, în cursul secolului al XVI-lea, fiind tezurizate în ultimul sfert al veacului, ca urmare a deprecierei asprului și, mai ales, pe fondul pătrunderii masive a numerarului mărunț austriac, inferior calitativ³⁸.

În lotul studiat se află patru denari imperiali (Cat. nr. 18-21), având emitenți diferiți și fiind originari din monetăria de la Kremnitz. Nominalurile respective s-au bucurat de o largă apreciere în epocă, fiind folosite vreme îndelungată pe piața de la răsărit de Carpați. Împreună cu polgroșii polonezi, ele asigură structura de bază a tezaurilor de circulație de tip A / „etapa prevasiliană” (*t.p.q.* – prima treime a secolului al XVII-lea), fiind prezente, sporadic, și în compoziția depozitelor din aceeași categorie, încheiate ulterior³⁹. Remarcăm faptul că cele patru piese austriece nu sunt menționate în documentul din anul 1974, astfel că descoperirea lor s-a realizat după această dată. Și în cazul de față, nu excludem posibilitatea ca monedele austriece, inseriate cronologic și având un aspect cvasi-similar, să provină dintr-o sursă comună.

Talerul-leu bătut în Kampen (Cat. nr. 23), prezent în lista din anul 1974 (Pl. I.2 – poziția 21) a fost atribuit, în virtutea dreptului monetar, Sfântului Imperiu Roman, deoarece orașul se afla sub jurisdicția cercului monetar Westphalia⁴⁰. Pătrunderea masivă, în Moldova, a acestor emisiuni de foarte bună calitate, s-a realizat în „epoca vasiliană”, fiind alimentate, constant, dinspre teritoriile poloneze. Ele se regăsesc în compoziția a numeroase tezaure de acumulare, datate în această perioadă⁴¹.

Cea mai recentă monedă este o piesă de 3 Kreuzer, provenind din posesiunile italiene ale Imperiului Austriac (Cat. nr. 25), care constituie o prezență comună în epocă, în acest areal⁴².

În ciuda dimensiunilor sale restrânse, colecția numismatică a Liceului Teoretic „Ion Neculce” din Târgu Frumos adăpostește piese monetare extrem de interesante și importante pentru istoria locală și cea regională. Într-o bună măsură, acestea sunt reprezentative pentru circulația monetară din întreaga Moldovă, în cursul veacurilor XV-XVII. Am avut surpriza de a descoperi, în acest lot, unele emisiuni mai deosebite sau chiar foarte rare, precum grosul lui Ștefan II. Cazul de față ne întărește convingerea că micro-colecțiile publice, constituite în timp, dintr-un areal bine definit, pot constitui o sursă valoroasă de informații pentru cercetarea de specialitate.

³⁸ BUTNARIU 1997: 165 (tezaure de acumulare din grupele A și B1); MUNTEANU 2004: 248.

³⁹ BUTNARIU 1997: 165, 171; MUNTEANU 2004: 241-260.

⁴⁰ BUTNARIU 1994: 69.

⁴¹ BUTNARIU 1994: 59-71; BUTNARIU 2009: 410-413; BUTNARIU 2012: 84.

⁴² MUNTEANU, BOLDUREANU 2020: 352-353.

CATALOGUL MONEDELOR⁴³

ÎMPREJURIMILE ORAȘULUI TÂRGU FRUMOS (JUD. IAȘI) (PL. II-III)

Monedele au fost descoperite, de-a lungul timpului, în localitățile din jurul orașului Târgu Frumos, de către profesorul de desen Constantin Mihai și de către elevi ai Liceului Teoretic „Ion Neculce” din Târgu Frumos, fiind predate școlii respective. Cunoaștem doar faptul că o parte dintre aceste piese erau în colecția numismatică a școlii, înainte de anul 1974.

Loc de păstrare: Muzeul „Constantin Mihai” al Liceului Teoretic „Ion Neculce” din Târgu Frumos;

Bibl.: inedite.

1. Bi; 0,84 g; 18x17 mm; 1 h (?); f.s.c; ruptă (se păstrează circa $\frac{3}{4}$ din monedă); bătută descentrat pe av.;
Av. [...]ST[...]R/A(?)[...]]; Cap de bour, văzut din față, având o stea cu cinci raze între coarne; la dreapta se află o roză cu cinci petale (?), iar la stânga, o semilună;
Rv. [...]EЯNWO[...]]; Scut despicat: în primul cartier se află trei fascii, iar cel de-al doilea cartier conține cinci flori de crin (dispuse 2/2/1); deasupra scutului, o siglă (n);
Principatul Moldovei, Ștefan II, Suceava, *gros*, anii 1433-1435, 1442-1447 (între 1436-1442 asociat cu Iliș I; între 1444-1445 asociat cu Petru II) (MBR 1977: 70, Nr. 517 var., tip II; ȘTIRBU 1981-1982: 336, Nr. 84 var., tip II; PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007: 393, Nr. 46 var., tip II) sau anii 1433-1435 (ILIESCU 1970: tip II [cu var.], 30).
2. AR; 0,96 g; 10 mm; 1 h; b.c.; bătută descentrat pe av. și rv.;
Imperiul Otoman, Mehmed II, Serez, *akçe*, anul 855 A.H. (pe av. anul $\Lambda\Delta\Delta$), anii 1451-1461 (PERE 1968: 89, 90, Nr. 85; SREČKOVIĆ 2000: 27, 48-49, Nr. 50 [av. tip B1*ey; rv. tip II]).
3. AR; 0,30 g; 15x14 mm; 12 h; s.c; perforată (rotund); bătută descentrat pe av. și rv.;
Imperiul Otoman, Mustafa III, Islâmbol, *para*, anul 1171 A.H. (pe rv., anul 8 [^] al domniei) (= anii 1764/1765) (PERE 1968: 216, Nr. 639; SULTAN 1977: 261, Nr. 2140).
4. AR; 0,39 g; 16x15 mm; 9 h; s.c; bătută descentrat pe rv.;
Regatul Ungariei, Hunyadi Mátyás, Kremnitz (pe rv., siglele K - P, Paul Peck), *denár*, anii 1472-1478 (POHL 1982: Tab. 114, Nr. 219-4) sau anii 1471-1481 (HUSZÁR 1979: 113, Nr. 718).
5. AR; 0,50 g; 16 mm; 10 h; s.c.; bătută (ușor) descentrat pe av.;
Regatul Ungariei, Hunyadi Mátyás, Nagybánya (Baia Mare [pe rv., siglele n - ✕, emisiune colectivă]), *denár*, anii 1479-1485 (POHL 1982: Tab. 117, Nr. 222-9) sau anii 1482-1490 (HUSZÁR 1979: 113, Nr. 720).
6. AR (fourrée); 1,63 g; 6 h, 24,5 mm; 6h; s.c.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Coroana, Zygmunt I Stary, Kraków (pe rv., herb Leliwa, între inițialele S - T, Spytek Tarnowski), *grosz*, anul 1548 (GUMOWSKI 1960: 105, Nr. 492; KOPICKI 2007: 43, Nr. 436).
7. AR; 1,95 g; 20 mm; 12 h; s.c.; bătută descentrat pe rv.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Coroana, Zygmunt III Waza, Poznań (?) (pe rv., herb Lewart [ilizibil]), *trojak*, anul 1599 (?) (KOPICKI 2007: 111, Nr. 607 var.; IGER 2008: 111, Nr. P.99.1.b var.).
8. AR; 0,51 g; 16 mm; 1 h; s.c.; bătută descentrat pe rv.;

⁴³ Au fost folosite următoarele abrevieri pentru metale (AR - argint; Bi - bilon), date metrologice (g - gram, mm - milimetru, m - metru, h - ax), stare de conservare a monedelor (b.c. - bine conservată, s.c. - slab conservată; f.s.c. - foarte slab conservată), descrierea pieselor (av. - avers, rv. - revers, var. - variantă).

- Uniunea Polono-Lituaniană: Coroana, Zygmunt III Waza, Bydgoszcz, *szeląg*, anul 1626 (GUMOWSKI 1960: 120, Nr. 905; KOPICKI 2007: 46, Nr. 186).
9. AR; 0,99 g; 20 mm; 6 h; s.c.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Aleksander I Jagiellończyk, Wilno, *półgrosz*, anii 1492-1506 (KOPICKI 1995: 143, Nr. 3124) sau anii 1501-1506 (GUMOWSKI 1960: 104, Nr. 472).
10. AR; 1,00 g; 20x19 mm; 4 h; b.c.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1557 (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2429; KURPIEWSKI 1994: 155, Nr. 691).
11. AR; 1,00 g; 19 mm; 2 h; b.c.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1558 (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2429; KURPIEWSKI 1994: 156, Nr. 699).
12. AR; 1,10 g; 19 mm; 12 h; s.c.; bătută descentrat pe av. și rv.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1560 (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2429; KURPIEWSKI 1994: 157, Nr. 707).
13. AR; 1,11 g; 20 mm; 8 h; b.c.; bătută descentrat pe av.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1561 (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2429; KURPIEWSKI 1994: 158, Nr. 715).
14. AR; 1,10 g; 19.5 mm; 1 h; s.c.; bătută descentrat pe rv.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1561 (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2429; KURPIEWSKI 1994: 158, Nr. 716).
15. AR; 1,10 g; 19 mm; 8 h; s.c.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Lituania, Zygmunt II August, Wilno, *półgrosz*, anul 1565 (herb Topór, Gabriel Tarlo pe rv.) (SZWAGRZYK 1990: 217, Nr. 2430; KURPIEWSKI 1994: 164, Nr. 748).
16. AR; 2,52 g; 21 mm; 1 h; b.c.; bătută descentrat pe av. și rv.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Ducatul Livoniei, Zygmunt III Waza, Ryga (pe rv., herb Lilie, Henryk Wulf), *trojak*, anul 1593 (GUMOWSKI 1960: 140, Nr. 1452; IGER 2008: 179, Nr. P.93.1.d).
17. AR; 6,10 g; 29 mm; 12 h; b.c.; perforată (rotund); ușor descentrată pe av.;
Uniunea Polono-Lituaniană: Gdańsk, Zygmunt III Waza, Gdańsk, *ort*, anul 1626 (GUMOWSKI 1960: 137, Nr. 1393; KOPICKI 2007: 286, Nr. 1490).
18. AR; 0,46 g; 15x14 mm; 3 h; b.c.; surfrapată pe av. și rv.; bătută descentrat pe rv.;
Sfântul Imperiu Roman. Arhiducatul Austriei: Regatul Ungariei, Ferdinand I, Kremnitz (pe rv., siglele K - B), *denar*, anul 1553 (HUSZÁR 1979: 143, Nr. 935; UNGER 2000: 42, Nr. 745a).
19. AR; 0,52 g; 16x14 mm; 12 h; b.c.; ruptă la margine; bătută descentrat pe rv.;
Sfântul Imperiu Roman. Arhiducatul Austriei: Regatul Ungariei, Maximilian II, Kremnitz (pe rv., siglele K - B), *denar*, anul 1578 (HUSZÁR 1979: 150, Nr. 993; UNGER 2000: 55, Nr. 767a).
20. AR; 0,46 g; 16x15 mm; 10 h; s.c.; surfrapată pe av. și rv. (?); bătută descentrat pe rv.;
Sfântul Imperiu Roman. Arhiducatul Austriei: Regatul Ungariei, Rudolf II, Kremnitz (pe rv., siglele K - B), *denar*, anul 1589 (HUSZÁR 1979: 162, Nr. 1059; UNGER 2000: 76, Nr. 811a).
21. AR; 0,38 g; 14x13 mm; 9 h; s.c.; perforată (ascuțit); ruptă la margine;
Sfântul Imperiu Roman. Arhiducatul Austriei: Regatul Ungariei, Ferdinand II, Kremnitz (pe av., siglele K - B), *denar*, anul 1629 (HUSZÁR 1979: 182, Nr. 1204; UNGER 2000: 124, Nr. 917a).
22. AR; 0,49 g; 16 mm; 12 h; s.c.; ruptă la margine; bătută descentrat pe av și rv.;

Sfântul Imperiu Roman: Ducatul de Brandenburg-Prussia, Georg Wilhelm, Königsberg (pe av., herb Kreuz über Herz, Ernst Pfaler), *Schilling*, anul 1626 (KOPICKI 1995: 173, Nr. 3881; NEUMANN 1998: 238, Nr. 10.113).

23. AR; 26 g; 40x39 mm; 6 h; s.c.; bătută descentrat pe rv.;
Sfântul Imperiu Roman: Kampen (oraș imperial), *Leeuwendaalder*, anul 1649 (DELMONTE 1967: 203, Nr. 862).
24. AR (fourrée); 0,40 g; 15 mm; 12 h; s.c.; schifată; ruptă la margine; bătută descentrat pe av.;
Imperiul Suedez: Ryga (oraș), Krystyna Augusta Waza, Ryga, *Schilling*, anul 1637 (FEDOROV 1966: 278, Nr. 769; MROWIŃSKI 1986: 146, Nr. 494).
25. AR; 1,45 g; 18,5 mm; 12 h; b.c.;
Imperiul Austriac, Franz I, 3 *Kreuzer*, Veneția (pe av., sigla V), anul 1815 (HERINEK 1970: 218, Nr. 974).

BIBLIOGRAFIE

- ABYZOVA, BYRNEA, NUDELMAN 1981 Abyzova, E. N, Byrnea, P.P., Nudelman, A. A., *Drevnosti Starogo Orheja (Moldavskij period)*, Izdatel'stvo Știinca, Kișinev.
- BUTNARIU 2019 Butnariu, V.M. (ed.), *Moneta terrae moldaviae II. Repertoriu tezaure*, Ed. Ștef, Iași.
- BUTNARIU 2012 Butnariu, V. M., «*Grossus argenteus triplex*» în *Moldova (II)*, in: SCN, s.n., 3 (15), 73-95.
- BUTNARIU 2009 Butnariu, V. M., *Tezaurul de la Ungureni. Prolegomene la circulația șilingului în Moldova*, in: AIIAX, 46, 401-438.
- BUTNARIU 2004 Butnariu, V. M., *Monedele lui Ștefan cel Mare*, in: Zahariuc P., Văcaru S. (ed.), *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, Ed. Alfa, Iași, 59-75.
- BUTNARIU 1997 Butnariu, V. M., *Moldova între „spații monetare” și „rațiuni de stat”. Anii 1574-1612*, in: SCN, 12, 157-172.
- BUTNARIU 1994 Butnariu, V.M., *Introducerea talerului-leu în Moldova lui Vasile Lupu*, in: AIIIX, 31, 59-71.
- DELMONTE 1967 Delmonte, A., *Le Benelux d'argent. Écus – demi-écus – quart d'écus et monnaies obsidionales dans les territoires composant les anciens Pays-Bas septentrionaux et méridionaux*, Jacques Schulman N.V., Amsterdam.
- DERGACIOVA 2012 Dergaciova, L., *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VI)*, in: RevArh, S.N., 8/1-2, 260-265.
- DERGACIOVA 2008 Dergaciova, L., *Monede medievale moldovenești din colecții particulare (I)*, in: RevArh, S.N., 4/2, 208-217.
- DERGAČĚVA 2007 DergačĚva, L., *Tezavracija Aleksandra Dobrogo v Belgorod-Dnestrovskoe*, in: Tyragetia, S.N., 2/1 (16), 87-93.
- DERGACIOVA, CRIVENCO 2010 Dergaciova L., Crivenco, A., *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (IV)*, in: AIIAX, 47, 321-326.
- DERGACIOVA, TELNOV 2013 Dergaciova, L., Telnov, N., *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VII)*, in: RevArh, S.N., 9/2, 203-210.

- FEDOROV 1966 Fedorov, D., *Monety Pribaltiki XIII-XVIII stoletij. Opredelitel' monet*, Kommentarii i dopolnenija A. Molvygina, Ed. Valgus, Tallin.
- FOIT 1981 Foit, G., *Suceava - centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, in: *Suceava*, 8, 47-84.
- GUMOWSKI 1960 Gumowski, M., *Handbuch der polnischen Numismatik*, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz.
- HERINEK 1970 Herinek, L., *Österreichische Münzprägungen von 1740-1969*, Münzhandlung Herinek, Wien.
- HORDILĂ 1994 Hordilă, D., *Tezaurul de monede medievale descoperit în 1975 la Roman*, in: *MemAntiq*, 19, 401-422.
- HUSZÁR 1979 Huszár, L., *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Corvina Verlag, Budapest / München.
- IGER 2008 Iger, T., *Katalog trojaków polskich*, Wydanie pierwsze, Warszawa.
- ILIESCU 1970 Iliescu, O., *Moneda în România: 491-1864*, Ed. Meridiane, București.
- KOPICKI 2007 Kopicki, E., *Monety Zygmunta III Wazy, Nefryt*, Szczecin.
- KOPICKI 1995 Kopicki, E., *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z polską związanych, I-II*, Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny, Warszawa.
- KURPIEWSKI 1994 Kurpiewski, J., *Katalog monet polskich 1506-1573 (Zygmunt I Stary - Zygmunt II August - bezkrólowie 1573)*, Polskie Tow. Numizmatyczne, Warszawa.
- MBR 1977 Buzdugan, G., Luchian, O., Oprescu, C. C., *Monede și bancnote românești*, Ed. Sport-Turism, București.
- MIKOŁAJCZYK 1988 Mikołajczyk, A., *Einführung in die neuzeitliche Münzgeschichte Polens*, Biblioteka Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, 22, Łódź.
- MROWIŃSKI 1986 Mrowiński, E., *Monety Rygi*, Opracował i podał do druku B. Paszkiewicz, Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, Komisja Numizmatyczna, Warszawa.
- MUNTEANU 2006 Munteanu, L., *Preliminary data about the coin hoard of Iași - 2002*, in: Mihailescu-Birliba, V. (ed.), *The Great Medieval Coin Hoard of Iași. Historical Significance of the Great Medieval Coin Hoard of Iași*, Institutul European Press, Iași, 433-474.
- MUNTEANU 2004 Munteanu, L., *Aspecte ale circulației monetare în Moldova în secolele XVI-XVII*, in: *ArhMold*, 27, 241-260.
- MUNTEANU, BOLDUREANU 2020 Munteanu, L., Boldureanu, A., *Descoperiri monetare în cimitirul de la Brad, județul Bacău*, in: Ursachi, V., Hânceanu, G.-D., Simalsik, A., Simalsik, R. D., Munteanu, L., *Cimitirul medieval de la Brad. Cercetările arheologice din anii 1963-2004*, Ed. Istros, Brăila, 349-412.
- MUNTEANU, IOSUB 2020 Munteanu, L., Iosub, C., *Pars pro toto? Considerații pe marginea unui tezaur monetar medieval descoperit în Iași (Strada „Costache Negri”)*, in: Aparaschivei, D., Bilavski, G., Pirnău, L. (ed.), *Varia archaeologica (I). Tradiție și inovație în cercetarea arheologică din România și Republica Moldova*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 281-295.
- MUNTEANU, BALTAG, HÂNCEANU 2022 Munteanu, L., Baltag, A., Hânceanu, G.-D., *Descoperiri monetare din Moldova. XIV*, in: *ArhMold*, 45, 125-140.

- NEUMANN 1998 Neumann, E., *Brandenburg-preußische Münzprägungen unter der Herrschaft der Hohenzollern 1415-1918. 1. Zeit der Kurfürsten 1415-1701 / Die Münzen des Kurfürstentums Brandenburg unter der Herrschaft der Hohenzollern 1415-1701 (1. Band)*, Münzzentrum Verlag, Köln.
- NICOLAE 2015 Nicolae, E., *Evul Mediu. Perioada 1457-1527. Monedele otomane*, in: Boldureanu, A., Nicolae, E. (coord.), *Moneda în Republica Moldova*, Tipografia centrală, Chişinău, 183-184.
- NICOLAE 2003 Nicolae, E., *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1451-1512*, Ed. Arc, Chişinău.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2008-2009 Oberländer-Târnoveanu, E., *Câteva considerații privind evoluția sistemului monetar medieval moldovenesc în secolele XIV-XVI, în lumina analizelor atomice*, in: *MemAntiq*, 25-26, 405-416.
- OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 2003-2005 Oberländer-Târnoveanu, E., *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504). O analiză critică*, in: *CN*, 9-11, 292-399.
- PÂRVAN 2008 Pârvan, K., *Colecțiile numismatice ale Muzeului Național de Istorie a României: monedele moldovenești și muntene din colecția R. Zăveanu*, in: *CN*, 14, 357-377.
- PÂRVAN 2002 Pârvan, K., *Monede moldovenești descoperite la Suceava (I)*, in: *CN*, 8 / *Lui Octavian Iliescu, la aniversarea a 65 de ani de activitate științifică*, 197-209.
- PÂRVAN 1999-2001 Pârvan, K., *Monede moldovenești păstrate la Muzeul Național de Istorie a României*, in: *Suceava*, 26-28, 357-383.
- PÂRVAN, CONSTANTINESCU 2006-2007 Pârvan, K., Constantinescu, B., *Monede moldovenești din colecția Secășeanu*, in: *CN*, 12-13, 375-422.
- PERE 1968 Pere, N., *Osmanlılarda madeni paralar. Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı madeni paraları koleksiyonu*, Doğan Kardes Matbaacılık, Istanbul.
- PÎNZAR 2008 Pinzar, Al., *Puncte de vedere asupra metrologiei monedelor divizionare moldovenești din argint și billon emise până la mijlocul secolului al XV-lea*, in: *CN*, 14, 415-426.
- POHL 1982 Pohl, A., *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters, 1300-1540*, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt / Akademiai Kiadó, Graz / Budapest.
- SREĆKOVIĆ 2000 Srećković, S., *Akches (Volum two). Mehmed II Fatih-Selim I Yavuz 848-926 AH*, Srećković, Belgrad.
- SULTAN 1977 Sultan, J., *Coins of the Ottoman Empire and the Turkish Republic. A detailed catalogue of the Jem Sultan collection*, Thousand Oaks, California, B & R Publishers.
- SZWAGRZYK 1990 Swagrzzyk, J.A., *Pieniądz na ziemiach polskich: X-XX w²*, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo, Wrocław [u.a.].
- ȘTIRBU 1981-1982 Știrbu, C., *Colecția de monede medievale românești dr. Rudolf Gassauer*, in: *BSNR*, 75-76/129-130, 315-349.
- UNGER 2000 Unger, E., *Magyar Éremhatározó, II. kötet (1526-1740)*, Ajtósi Dürer Könyvkiadó, Budapest.
- VÎLCU 2009 Vilcu A., *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*, Ed. Istros, Brăila.

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. 1. The place of discovery of the coins (Târgu Frumos surroundings) (source: Google EarthPro); 2. Extract from the statement of Mihai Constantin (24.XII.1974).
- Pl. II. Coin discoveries from Târgu Frumos surroundings (Cat. nos. 1-15).
- Pl. III. Coin discoveries from Târgu Frumos surroundings (Cat. nos. 16-25).

1

1	2	3	4	5	6	7
x 15.	Monede romane - 13 buc	argint, ni bronz.	br. daco-romana	-		
x 16	Moneda Alexandru cel Bun - 1 buc.	argint	sec. XV	-		
x 17	Monede Traian - 250	- -	sec. XVI	-		
x 18	Monede Saloncu - 9 argint	- - ni bronz	1548 - 1665	-		
x 19	Monede Cuzantina 5 - buc	bronz	500 - 1100			
x 20	Monede Rusesti - 7 buc	bronz	sf. sec. XVIII			
x 21	Tales claudes. 150	argint	sec. XVII			
x 22	Monede Rusesti 8 - buc	argint (alia)	sec. XVIII			
x 23	Fragmente auree romane 4. buc.	ceramici.	sec. romana			

2

Pl. I. 1. Locul descoperirii monedelor (împrejurimile Târgului Frumos) (sursa: Google EarthPro);
2. Extras din declarația lui Mihai Constantin (24.XII.1974).

Pl. II. Monede descoperite în împrejurimile Târgului Frumos (Cat. nr. 1-15).

16

17

18

19

20

21

22

24

23

25

Pl. III. Monede descoperite în împrejurimile Târgului Frumos (Cat. nr. 16-25).